

Advies van de CTRG naar aanleiding van het bezoek aan de bouwwerf van de gevangenis van Haren (23.11.21)

Brussel, 23 december 2021,

Geachte heer Minister van Justitie,

Wij hebben recent aan de directeur van de Brusselse gevangenissen gevraagd om de bouwwerf van de gevangenis van Haren te kunnen bezoeken.

Dit bezoek vond plaats op 23 november 2021.

Naar aanleiding van dit bezoek heeft de CTRG beslist om dit advies op te stellen en te verspreiden. Vanzelfsprekend zorgen we ervoor om dit ook mee te delen aan de verantwoordelijken van de penitentiaire administratie.

I. INLEIDING

1. Vaak voorgesteld als een oplossing voor de overbevolking en voor de verouderde en onhygiënische omstandigheden waarin de detentie in de Brusselse gevangenissen plaatsvindt, zal de gevangenis van Haren binnen het jaar haar deuren openen. Zij wordt door de administratie omschreven als een 'gevangensdorp' terwijl sommigen ze eerder als een 'megagevangenis' beschouwen.

De Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen en de Commissies van Toezicht die de Centrale Toezichtsraad opricht en coördineert, zullen de taak hebben toe te zien op de werking van deze gevangenis en op de behandeling van ongeveer 1200 mensen die er zullen worden opgesloten, verspreid over een terrein van meer dan 10 hectare in vele verschillende gebouwen.

Hoewel de sluiting van de instelling van Vorst als gevangenis niet ter discussie staat, is dit anders voor de gevangenissen van Sint-Gillis en Berkendael. Er blijkt inderdaad sprake van te zijn dat de gevangenis van Sint-Gillis tot minstens eind 2023 wordt opengehouden en dat de gevangenis van Berkendael tot een detentiehuis wordt omgevormd. Ook al zijn deze projecten nog niet expliciet bevestigd, er wordt over gesproken en dat is voor de CTRG op zich een voldoende reden voor bezorgdheid.

De gevangenis van Haren wordt ook een proefterrein voor een nieuw beleid op het vlak van gevangenispersoneel en meer bepaald voor de opdeling van de taken van het personeel in begeleiding en bewaking.

Alle uitdagingen die gepaard gaan met de opening van deze nieuwe gevangenis die in België uniek is, verdienen zo snel als mogelijk de bijzondere aandacht van de CTRG. Een eerste *ad hoc* bezoek aan de bouwwerf van de gevangenis was daarom noodzakelijk. Dit advies dat door de Centrale Raad op 16 december 2021 werd goedgekeurd, werd geschreven naar aanleiding van dit bezoek.

I. EERSTE AD HOC BEZOEK VAN DE CTRG AAN HAREN

2. Op dinsdag 23 november 2021 brachten drie leden van het Bureau van de CTRG, vergezeld door de voorzitters van de twee Commissies van Toezicht (CvT) in Brussel en vier leden van het Coördinatieteam van de Commissies van Toezicht, een eerste bezoek aan de bouwwerf van de gevangenis van Haren.

De bedoeling was in het bijzonder om aan de hand van de uitleg van de directeur van de Brusselse gevangenissen een overzicht te krijgen van de stand van zaken op de bouwwerf en na te gaan hoe de op te richten Commissie van Toezicht georganiseerd zou kunnen worden.

De CTRG-delegatie woonde eerst een gedetailleerde uiteenzetting van de directeur bij en bezocht daarna een deel van de werf en één van de arresthuizen waar de werken duidelijk het verst gevorderd waren.

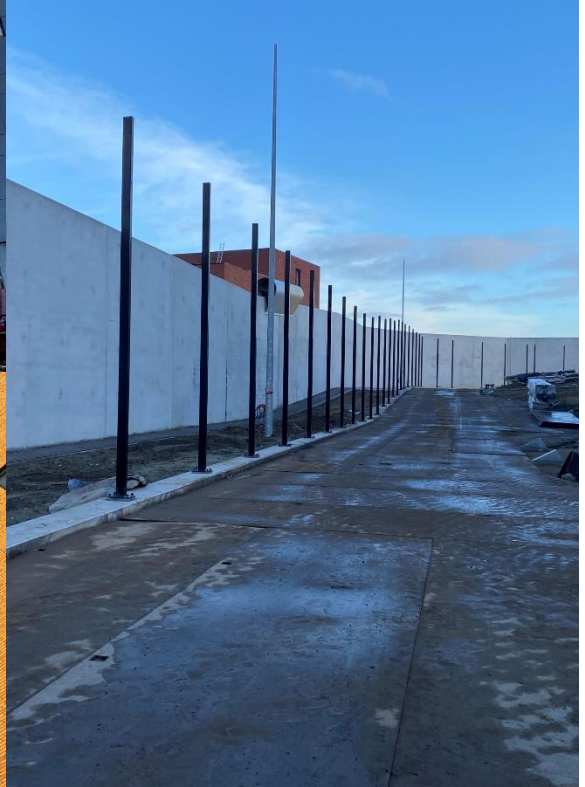
Dit allereerste bezoek aan een van de arresthuizen leidde tot verschillende vragen over met name de straf- en beveiligde cellen. Het leek de CTRG dan ook essentieel om dit advies uit te brengen. Gezien de planning van de bouwwerken die nog worden uitgevoerd en de planning van de overbrenging van de gedetineerden in de oude gevangenissen naar de nieuwe site, staat er niets aan in de weg dat de aanbevelingen waarmee dit advies besluit, ter harte worden genomen.

3. Uiteindelijk zullen de 20 gebouwen plaats bieden aan 1218 gevangenen, terwijl de Brusselse gevangenissen op dit ogenblik 1084 plaatsen tellen (64 in Berkendael, 180 in Vorst en 840 in Sint-Gillis).

De werf duurt in principe tot september 2022. Alle gebouwen die deel uitmaken van wat wordt voorgesteld als een "gevangenisdorp" zijn al gebouwd, gedeeltelijk uitgerust en sommige gebouwen verkeren zelfs al in de fase van afwerking. De site is niet ver gelegen van de luchthaven van Zaventem en waar de vliegtuigen ongeveer om de vijf minuten op zeer lage hoogte met een vreselijk lawaai overvliegen. De site heeft een oppervlakte van 116.000 m². In het noorden van het Brussels Gewest, aan de rand van de *ring*, bereikt men de site via een enorme parking langs een weg die naar het administratieve gebouw leidt. Via deze weg bereikt men ook het gebouw waarlangs men toegang tot de gevangenis krijgt. Op de bovenverdieping van dit gebouw zullen zittingszalen worden ingericht. Ten slotte geeft deze weg ook uit op het gebouw voor de gevangenis met open regime waarin plaats is voor 60 gevangenen, mannen en vrouwen.

Achter deze drie gebouwen, omgeven door een indrukwekkende omheining, bevinden zich de andere gebouwen: 6 arresthuizen (612 gedetineerden), 2 strafhuizen (224 gedetineerden), een psychiatrische afdeling (144 gedetineerden), een vrouwengevangenis (100 gedetineerden), een medische eenheid (24 bedden), een afdeling acute psychiatrie (24 bedden) en een beveiligd observatiecentrum (30 gedetineerden) en daarnaast ook nog een "grote markt" en een "gemeenschapshuis" met een multisporthal, de bezoeksalen en de lokalen van de verschillende diensten (PSD en externe diensten).

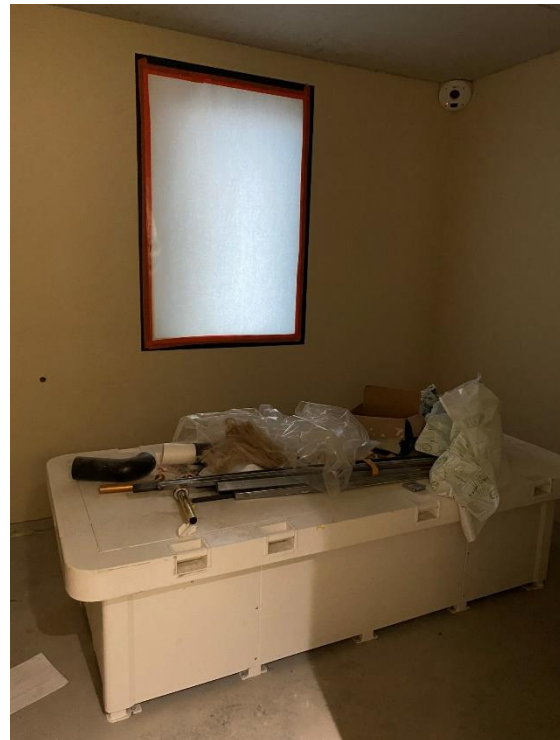
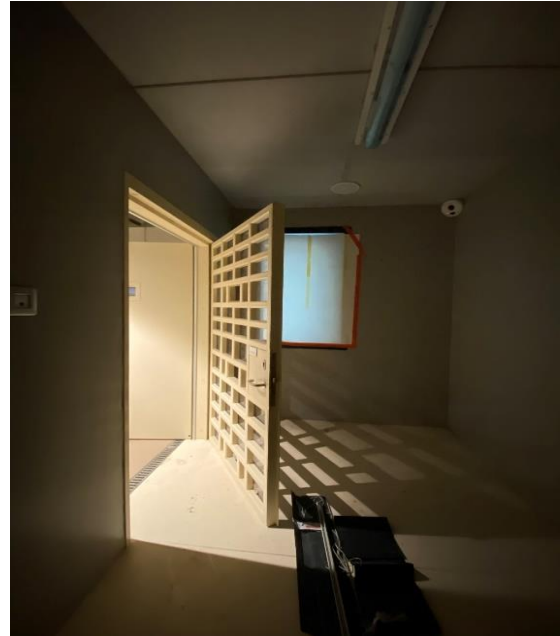
Dit 'penitentiaire dorp', dat echter meer op een kleine stad lijkt, zal maar liefst 1218 gedetineerden huisvesten onder toezicht van 724 FTE personeelsleden. Het is ook het proefterrein voor het nieuwe beleid inzake personeel dat zal zijn samengesteld uit detentiebegeleiders (nieuwe dynamische bewakingsfunctie), beveiligingsassistenten, verpleegkundigen, administratief personeel en directie. Daarnaast zijn er nog de bewakingscamera's waarmee de site zal worden uitgerust, alsook de systemen voor automatische opening en sluiting van deuren en toegangen.

4. Hoewel sommige aanpassingen of modaliteiten van het regime moeten worden toegejuicht, blijven andere overblijfselen van een middeleeuws verleden, in strijd met de idee van kleinschalige detentie op basis van normalisering en een meer dynamische veiligheid, voortbestaan. De CTRG betreurt dit ten zeerste en roept de autoriteiten op om ze te heroverwegen voordat de gevangenis opengaat.

Zo is elke wooneenheid van het bezochte arresthuis uitgerust met een "time-out" cel (zie foto hiernaast) waarvan de infrastructuur sterk lijkt op die van een strafcel en waar gedetineerden, bij gebrek aan een wettelijk kader, het risico lopen er zonder de nodige garanties te worden geplaatst. Elke wooneenheid is ook voorzien van **twee strafcellen**, waarvan er één is uitgerust met een bed met bevestigingspunten voor medische fixatie (?) en een krappe individuele binnenplaats, zonder horizontaal zicht en bedekt met smalle roosters waardoor de lucht alleen maar zichtbaar is tussen kleine vierkantjes van 10 cm bij 10 cm (zie foto's hieronder).

Bovendien is er niets om te schuilen bij slecht weer.

Niettemin zullen de leefomstandigheden in het bezochte arresthuis beantwoorden aan de eisen van waardigheid in vergelijking met die in de Brusselse gevangenissen.

De ruimtes voor activiteiten zijn talrijk, uitgestrekt en luchtig binnen elke leefeenheid. Ramen zonder tralies bieden uitzicht op de binnenzijde van het "dorp" en daarbuiten. Kleine eenheden in combinatie met de nieuwe beveiligingsdynamiek moeten een meer humane en gedifferentieerde behandeling van gedetineerden bevorderen. De aanwezigheid van vooral individuele cellen, van sanitaire voorzieningen in de cel alsook de aanwezigheid van telefoons en de toegang tot een digitaal serviceplatform, moeten de leefomstandigheden veranderen van de vele mensen die momenteel worden opgesloten in onwaardige, archaïsche, vervallen, zelfs mensonterende voorzieningen. De scheiding tussen verdachten en veroordeelden, de verscheidenheid van aangeboden beroepsopleidingen, een moderne psychiatrische afdeling, tien cellen aangepast aan de opvang van moeders met kinderen jonger dan drie jaar, vervolledigen deze schets van de positieve aspecten van dit project.

Bovendien zullen de gedetineerden in staat zijn zich gemakkelijker en autonomer te verplaatsen dankzij magnetische kaarten en toegangsautorisaties. De bewegingen naar de spreekzalen zullen echter niet eenvoudig te organiseren zijn.

5. Dit eerste korte verkennende bezoek geeft ook aanleiding tot een aantal vragen en leidt tot bezorgdheden waarvoor de CTRG waakzaam zal zijn.

Zal het vereiste aantal personeelsleden (detentiebegeleiders, bewakingsagenten, administratief personeel) tegen september 2022 kunnen worden aangeworven? Hoeveel gedetineerden zullen in het werkhuis kunnen werken? Hoe zullen zoveel bewegingen tussen zoveel gebouwen op zo'n enorm terrein door het bewakingspersoneel worden beheerd? Zal deze moderne infrastructuur gevangenen niet beroven van de menselijke omgang die zo aanwezig is in oudere gevangenis? Zullen bezoekers deze gevangenis die zo ver van het centrum van Brussel ligt, gemakkelijk kunnen bereiken? In dit verband wordt gezegd dat shuttles voor het personeel zullen worden georganiseerd om het gebrek aan openbaar vervoer met een voldoende frequentie en binnen een redelijke afstand te verhelpen. Zullen ze ook toegankelijk zijn voor bezoekers? Zal het transport naar het justitiepaleis op een normale wijze kunnen verlopen terwijl dit transport vanuit de huidige gevangenis in het stadscentrum al zo dikwijls problemen oplevert?

Aan de andere kant zal de CTRG ervoor moeten zorgen dat het werk van de Commissies van Toezicht in zo'n groot en gevarieerd geheel wordt georganiseerd met daarbovenop nog de klachtenbehandeling in het kader van het beklagrecht voor 1218 gedetineerden.

Zoveel en nog meer vragen waaraan de CTRG de komende maanden aandacht zal besteden vóór de opening van de gevangenis van Haren en vóór de eerste transfers vanuit Berkendael en Vorst en vervolgens Sint-Gillis. Het zijn allemaal uitdagingen die de CTRG de komende maanden zal moeten aanpakken, in nauw overleg met de huidige Commissies van Toezicht van Vorst-Berkendael en Sint-Gillis.

I. EERSTE AANBEVELINGEN VOOR DE OPENING VAN DE GEVANGENIS VAN HAREN

6. Wat betreft de wandeling voor de straf- of beveiligde cellen is het essentieel dat echte fysieke activiteit mogelijk is in een ruimte die niet beklemmend is en een uitzicht naar buiten mogelijk maakt.

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens oordeelt dat zo een wandeling redelijk ruim moet zijn en, voor zover mogelijk, beschutting moet bieden tegen het slechte weer. Zo biedt een wandeling die breder is dan de cel van slechts 2 m², omgeven door een drie meter hoge muur, waarvan de opening naar de hemel is bedekt met metalen staven en een dik net, aan de gevangenen onvoldoende mogelijkheden voor recreatie en herstel. Evenzo overwoog het Hof dat het moeilijk te begrijpen was hoe gedetineerden de wandeling bij slecht weer op een zinvolle manier konden gebruiken als zij niet met een dak bedekt was.

- **De CTRG beveelt aan dat de ruimte voor de wandeling voor de straf- of beveiligde cellen groot genoeg is om een werkelijke fysieke activiteit mogelijk te maken en op een zodanige wijze wordt uitgerust dat zij tegen klimatologische omstandigheden bescherming biedt. De CTRG beveelt ook aan om het ontwerp en de uitvoering van het uitzicht naar boven te herzien.**

7. Wat betreft de inrichting van straf- en/of beveiligde cellen is het belangrijk te zorgen voor voldoende kunstlicht maar ook voor een toegang tot daglicht. Deze cellen moeten ook worden uitgerust met een tafel en stoel (eventueel bevestigd aan de vloer) en met een bed dat die naam waardig is.

- **De CTRG beveelt aan de inrichting van straf- en/of beveiligde cellen te herzien in het licht van de geldende internationale normen en elk bed voor fixatie, zoals dat tijdens dit bezoek werd vastgesteld, te vervangen door een bed dat die naam waardig is.**

8. Het project van zogenaamde "time-out"-cellen, kennelijk geïnspireerd door een praktijk in instellingen voor jeugdige delinquenten, kan alleen worden overwogen en opgezet binnen een passend wettelijk kader met alle noodzakelijke garanties. Het project moet ook worden uitgevoerd in overeenstemming met de internationale normen voor elke straf- en/of beveiligde cel.

- **De CTRG beveelt een volledige herziening aan van het "time-out" celproject.**

9. De CTRG behoudt zich het recht voor op elk daartoe geëigend ogenblik, afhankelijk van de voortgang van het project, verdere adviezen uit te brengen, indien hij een of meer andere aanbevelingen vóór de opening van de site essentieel acht.

Voor de CTRG

Marc Nève

Président
Voorzitter

Conseil Central de Surveillance Pénitentiaire
Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen

Rue de Louvain 48/2 Leuvenseweg - 1000 Bruxelles/ Brussel
+32 2 549 94 75

www.ccsp.belgium.be / www.ctrg.belgium.be